

SILVA RERUM TERMINO, ŽANRO BEI TIPOLOGIJOS INTERPRETACIJOS: VILNIAUS UNIVERSITETO BIBLIOTEKOS RANKRAŠČIŲ ATVEJIS

VERONIKA GIRININKAITĖ

Vilniaus universiteto Filologijos fakultetas; Vilniaus universiteto biblioteka. Universiteto g. 3, LT-01513, Vilnius. El. paštas veronikaden@gmail.com, veronika.girininkaite@mb.vu.lt

Straipsnyje aptariamas žodžių junginys silva rerum, kuris kaip terminas skverbiasi į Lietuvos humanitarinius mokslus. Juo kartais apibūdinama specifinė egodokumentikos rūšis – namų knygos. Tyrimas aktualus, nes pasitaiko, kad minėtasis silva rerum tyrėjų taikomas neapibrėžtai, tiksliai nenusakant paties objekto. Straipsnyje apžvelgiama šių žodžių samplaikos kilmė, pateikiama įvairių interpretacijų, įvertinta jos tikimybė tapti moksliniu terminu. Tekste taip pat aptariamos Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus rankraštinės knygos, keletu istorikų pavadintos silvae rerum; vertinamas jų priklausymas egodokumentikai. Konstatuota, kad šis sudėtinis terminas iš esmės vartojamas neadekvačiai, o ir pati sąvoka netiksli. Išnagrinėti silva rerum kategorijai nepriškiriami pavyzdžiai (studentų konspektai), netipiniai, ribiniai artefaktai (rankraščio ir spaudinio konvoliutas, post factum įrištas asmens korespondencijos pluoštas) ir kita verčia kritiškai vertinti šio žanro raštijos apibūdinimą silva rerum terminu. Kaip ir kitais atvejais, dera mokliškai argumentuotai vartoti terminus (bei jų sistemas), kuriais būtų pavadinti lietuviški egodokumentikos tipai.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: silva rerum, egodokumentai, Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščiai, namų knygos, terminija.

Aiškinantis *silva rerum* sąvokos ribas empiriškai, atlikta aštuoniolikos Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus (toliau – VUB RS) rankraščių analizė. Skirtingu laikotarpiu šie vienetai bibliotekos katalogo sudarytojų ar tyrėjų priskirti *silva rerum* (toliau – SR) tipui. Rankraščiai kaip SR apibūdinti šiuose šaltiniuose: 1) istoriko Stanisława Roszako sąrašė², 2) Mildos Kvizikevičiūtės straipsnyje³, 3) kultūros istoriko Arvydo Pacevičiaus straipsnyje⁴, 4) VUB RS F₃ (trečiojo fondo) katalogo įrašuose. Rankraščiai šiame straipsnyje tirti dviem aspektais – buvo svarbu išsiaiškinti, kiek rankraščių žanrams priimtina ar nepriimtina SR sąvoka ir kiek jų turinys artimas egodokumentikai. Straipsnio tikslas – aptarti lietuvių tyrėjų vis dažniau vartojamos sąvokos *silva rerum* apibrėžtį, objektą, pagrįstumą bei namų knygų tipologijos aktualijas. Toks tyrimas aktualus, nes pastebėta, kad į terminą pretenduojantis žodžių junginys vartojamas ne viena reikšme, jo samprata stokoja tikslumo.

Tirti buvo rankraščiai, *de facto* paminėti kaip SR. Visi jie glaustai apibūdinti šio straipsnio 1 lentelėje, bet plačiau tekste aptarti tyrimo temai aktualesni rankraščiai. Patys tyrėjai patvirtino, kad sąrašas sąlygiškas, o namų knygos tipo rankraščių VUB RS atsirastų ir daugiau. Todėl aštuoniolika pasirinktų rankraščių tėra eksperimentinis laukas, kuris leistų patikrinti (ir kvestionuoti) sąvokos SR priimtinumą mokslo terminijai ar bent galimas šios sąvokos ribas. Šios VUB knygos iki šiol spaudoje minėtos tik bendrame kontekste⁵. VUB Rankraščių skyriaus egodokumentus tyrusi Toma Zarankaitė apsiribojo išskirtinę reikšmę egodokumentikai

1 Mokslinis konsultantas ir specialusis redaktorius Arvydas Kazimieras Karaška. Į lietuvių kalbą viską vertė straipsnio autorė. Visos nuotraukos Raimondo Malaiškos.

2 ROSZAK, Stanisław. *Archiwa sarmackiej pamięci: funkcje i znaczenia rękopiśmiennych ksiąg silva rerum w kulturze Rzeczpospolitej XVIII wieku*. Toruń, 2004, p. 248.

3 KVIZIKEVIČIŪTĖ, Milda. XVII–XVIII a. *silva rerum* pavyzdžiai Lietuvoje: tyrimų problemos egodokumentikos kontekste. Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje: straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2013, p. 277–290.

4 PACEVIČIUS, Arvydas. Lietuvos egodokumentinio paveldo samprata ir tyrimų kryptys. Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje: straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2013, p. 327–402.

5 KVIZIKEVIČIŪTĖ, Milda, ten pat; PACEVIČIUS, Arvydas, ten pat.

turinčio VUB RS F1 (pirmojo fondo) analize⁶. Šiam tyrimui pasirinktos rankraštinės knygos yra VUB Rankraščių skyriaus trečiajame fonde⁷.

1 lentelė. VUB RS rankraščiai, kataloguotojų ir tyrėjų apibūdinti kaip *silva rerum*

	Nurodė: Roszak	Kvizike- vičiutė	Pacevi- čius	Kata- loge	Rankraščio anotacija
1.				F3-101	1655 m., 118 l., 30,3×20,7. Retorika, proginės kalbos. Lot., lenkų k. Provenien-cija slavų kanceliarine kalba
2.	F3-454				1768 m., 370 l., 42,5×20. Vilniaus <i>Collegium Nobilium</i> studentų retorikos pratybos, proginė kalbą, laiškų pavyzdžiai, prancūzų kalbos pratybos
3.	F3-642			F3-642	1819–1831 m., 169 l., 20×19, <i>Od Roku 1819 zacięto wpisywać z roznych Ksiąg czytanych...</i> ⁸ . Užrašai apie masonus, geografiją, astronomiją, istoriją, vaistų receptai. Turinys (l. 166)
4.	F3-643			F3-643	~ 1841 m., 83 l., 20×16, eilėraščiai, proginės kalbos, aforizmai, pasakojimai apie Vilniaus profesorius, jėzuitus, die-noraščio (<i>dziennik</i>) fragmentai, kita
5.	F3-651				1760 m. kovo 5 d. (p. 98), 102 l., 20,7×18, retorika, rimavimo pratybos, proginės kalbos
6.		F3-1095		F3-1095	XVIII a. pirma pusė, 173 l., 19×14,5 (trūksta kai kurių puslapių). Traktatų nuorašai, užrašai (<i>peregrinationes mea in Partibus Italia</i> ⁹ , p. 337)

6 ZARANKAITĖ, Toma. Egodokumentų telkiniai Lietuvos atminties institucijose: Vilniaus universiteto bibliotekos atvejis. Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje: straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2013, p. 145–259.

7 Verta paminėti, kad kai straipsnis jau buvo atiduotas spaudai, autorei VUB RS pirmojo fondo kataloge pavyko rasti porą XVIII–XIX a. *silva rerum* įvardintų dokumentų, bet šiame straipsnyje jie nebuvo apžvelgti.

8 *Nuo 1819 m. pradėta įrašinėti iš įvairių skaitytų knygų*, lenk.

9 *Mano kelionės Italijos srityse*, lot.

Nurodė: Roszak	Kvizike- vičiūtė	Pacevi- čius	Kata- loge	Rankraščio anotacija
7.	F3-1365			XVIII a., 139 l., 19,6×16, astronomija, aritmetika, išrašai iš Tacito raštų, tekstas apie Chotino apgultį (p. 132); parašėse yra iliustracijų
8.	F3-1432			XVIII–XIX a. sandūra. 103 l., Jėzuitų Akademijos studento Juozapo Legavičiaus (Jozef Legowicz, ?–1811) <i>Notationes variae</i> ¹⁰ : pamokslai, teologijos, retorikos traktatai, anekdotai, korespondencija
9.	F3-1557	F3-1557		J. Legavičiaus <i>Varia scripta collecta</i> ¹¹ , t. 2: užrašai, žodynėliai, laiškų rašymo patarimai, anekdotai, epigramos, 1767 m. laiškas, vysk. Kajetano Soltyko manifestu nuorašas
10.	F3-1987	F3-1987		[S. d.], <i>Zbior różnych wierszow...</i> ¹² 15,5×9,5, 102 p., eilės lenkų ir lotynų k., proginų kalbų pavyzdžiai, žodynėliai, anagramos
11.	F3-2367		F3-2367	[S. d.], 193 l., 23×18. Jėzuito T. Niewiadomskio (1692–1761). konvoliutas: pamokslai, proginės kalbos, laišakai (rankr.), spaudiniai
12.			F3-2378	XVIII a., 23×19, 82 l. Rankr. konvoliutas: <i>Uwagi nad Panowaniem... Stanisława Augusta</i> (galbūt sukurta Martyno Molskio 1796 m.) ir <i>Historia o Janie Sobieskim Królu Polskim</i> ¹³
13.		F3-2418		[S. d.]. Jėzuito Jono Brauno (1595–1665), 88 l., 16×11,5. Užrašai (rašyti Daugpilyje) apie hebrajų kalbą, teologinių traktatų nuorašai

10 *Įvairios pastabos*, lot.

11 *Surinkti įvairūs raštai*, lot.

12 *Įvairių eilių rinktinė*, lenk.

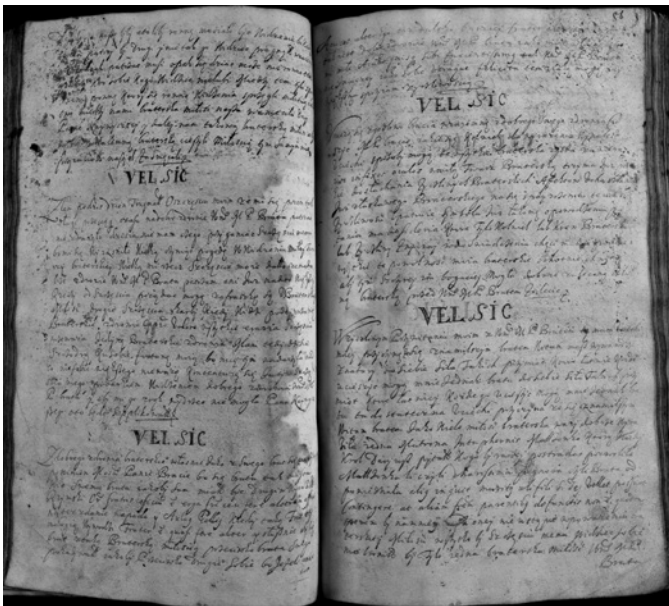
13 *Pastebėjimai apie Stanislovo Augusto... valdymą ir Pasakojimas apie lenkų karalių Joną Sobieskjį*, lenk.

	Nurodė: Roszak	Kvizike- vičiūtė	Pacevi- čius	Kata- loge	Rankraščio anotacija
14.		F3-2425			XVIII a., 103 l., 15,5×11. Įrašas galbūt savininko, <i>Dziewkiewicz</i> (p. 41). Teologija, laiškų rašymo menas, epitafijos, anekdotai
15.		F3-2426			XVIII a., 28 l., 16,5×10,2, popiežiaus rašto, kiti nuorašai, aritmetika, vienuolių mirčių datos (p. 52–53)
16.		F3-2429			~ 1767 m., 172 l., 14,5×10,5. Medicinos traktatas (turinys, kuriame nurodyti puslapiai), įv. nuorašai, anekdotai, kelionių į Italiją 1615 ir 1619 m. maršrutai, sąskaitos (p. 286, 293)
17.		F3-2483			XVIII a., 46 l., 13,8×9,5, <i>Z ksiąg Pietraszewskiego...</i> ¹⁴ , italų kalbos žodynėlis, laiškų rašymo vadovas (lot. k.), įrašai vokiečių kalba
18.	F3-2547				1767 m., 107 l., 20,8×17,8. <i>Zbiór nauk szkolnych i cwiczeń domowych z czasów Jezuickich</i> [tvarkytojo įrašas], retorikos teorija, rimavimas

Lentelė sudaryta remiantis korteliniu katalogu ir dokumentų *de visu* analize.

Į šią lentelę sudėtos žinios apie įvairių tyrėjų *silva rerum* laikomus VUB RS dokumentus. Pirmuose keturiuose stulpeliuose suminėti rankraščiai, paminėti atitinkamai Stanislovo Roszako monografijoje, minėtuose Arvydo Pacevičiaus bei Mildos Kvizikevičiūtės straipsniuose (detalesnė informacija apie šiuos šaltinius pateikta bibliografijoje) ir dar tarpukario metais sudarytame korteliniame rankraščių skyriaus kataloge. Paskutiniame lentelės stulpelyje pateikta ir informacija apie pačius rankraščius, surinkta apžiūrint *de visu*.

14 *Iš Petraševskio knygy*, lenk. Gali būti, kad tai buvo *Antonis Pietraszewskis (Piotraszewski)* (1705–1743), kun., retorikos prof. Babrujske 1737–1738 m., misionierius, pamokslininkas ir bibliotekos Kaune prefektas 1740–1741. Remiantis *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564–1995*. Red. Ludwik Grzebień, Kraków, 1996, p. 507.

1 pav. Lenkiškų proginųjų kalbų pavyzdžiai lotyniškėmis antraštelėmis *VEL SIC* (*arba taip...*); VUB RS F3-101. Fotogr. Raimondas Malaiška, 2014

Šių knygų kilmę bei likimą liudija savininkų proveniencijos, donacinių įrašai, institucijų lipdės: šaltinis F3-2429 sudarytas Kražių kolegijoje, F3-2418 – Daugpilio jėzuitų kolegijoje (Jono Brauno), F3-651 – Vilniaus pijorų mokykloje, F3-1987 priklausė Gardino dominikonų vienuolyno bibliotekai, F3-2547 pažymėtas Lopacinskių bibliotekos spaudu, šaltiniai F3-2425 ir F3-101, kaip liudija nevisiškai nuplėštos lipdės, priklausė Vilniaus archeologijos muziejui. Vilniaus viešajai bibliotekai priklausė dauguma iš jų; Stepono Batoro universiteto bibliotekos spaudu pažymėtos trys.

Rankraščiai kurti XVII–XIV a. Pusė iš jų anoniminiai. Yra knygų, kurios priklausė ne vienam asmeniui. Rankraštyje F3-651 minimi Heronimas Zajączkowski ir Marcinas Zajączkowski. Rankraščiui F3-651 priklauso įrašas „ex libris Josephi et Casimiri Boguszewskij“¹⁵; šaltiniui F3-2547 –

15 Iš Juozapo ir Kazimiero Boguševičių knygų, lot.

įrašas „tą knišką mam darowana od Imię Pana Stanisława Horbackiego Podczaszycza Wtta Mscisławskiego Posesor tej xionszki Nicolaus Smolak <...> Mikołaj Smolak“¹⁶; Rankraštyje F3-101 išliko įrašai „[e]go sum possessor Huis Libri Stefan Leszkiewicz“¹⁷, o pabaigoje, trečiame viršelyje parašyta: „Ego sum Stephan Pięczyłowski... oddalem tę xiązkę do cerkwi Potbreskiey iako y w roku 1655, Proszę, aby pan swiszczennik v modlitwach swych mie przepominał“¹⁸, šalia – nuosavybės patvirtinimas slavų kanceliarine kalba: „Книга сия церкви Подберезкей“¹⁹. Ankstesniuose rankraščiuose vyravusią lotynų kalbą palaipsniui keitė lenkų kalba, randa ma vokiečių, italų ir kitų kalbų fragmentų, įterpinių (žr. 1 pav.)²⁰.

Gana lengva pastebėti, kad įprastiems SR apibrėžimams būdingas netikslumas. Pavyzdžiui, literatūrologas Maciejus Krassowski SR sąvoką apibūdina taip:

„*Silva rerum* pažodžiui: daiktų miškas, senosios Lenkijos laikais šeimininės namų knygos forma; tokioje knygoje aprašydavo įvairius nutikimus ir kaupdavo įvairias žinutes; taip pat daugelio autorių literatūrinių įvairenybių rinkinys (plg. *miscellanea*).“²¹

Apibrėžime nurodoma teritorinė ir epochos priklausomybė (senoji Lenkija), fizinė artefakto forma – rankraštinė knyga. Bet juk namų knygos rašytos daugelyje šalių. Informacijos laikmenos forma – rašytas ar spausdintas tekstas, kodeksas ar palaidi lapai – taip pat nėra itin svarbi. Juk šiais laikais, interneto epochoje namų knygų tradicijų tąsą naujoviškomis prie-

16 *Šią knygą man dovanajo ponas Mscislavo vaivadijos pataurininikis Stanislovas Horbackis. Knygos savininkas Mikalojus Smoliakas* (parašas lot. ir lenk. k.).

17 *Esu šios knygos savininkas Steponas Leškevičius*, lot.

18 *Esu Steponas Pienčilovskis... šią knygą 1655 m. atidaviau Podberezjės cerkvei. Prašau, kad ponas šventikas minėtų mane savo maldose...*, lot. ir lenk.

19 *Ši knyga Podberezjės cerkvės*. Tikriausiai Baltarusijoje, nes Vilniaus rajone, Paberžėje cerkvė įkurta tik 1865 m.

20 Pasitaiko įdomių apdailos sprendimų. Antraštės galėjo būti pabraukiamos kita spalva ar kitaip išskiriamos, rankraštyje F3-2426 rašoma dviem skiltimis, F3-1365 – paliktose itin plačiose parašėse nubrėžti įvairūs Saulės sistemos modeliai.

21 *Silva rerum dosłownie: las rzeczy: w okresie staropolskim forma rodzinnej księgi domowej, w której odnotowano różne wydarzenia i sporządzano rozmaite notatki, także: zbiór literackich różnorodności pióra wielu autorów* (por. *miscellanea*). KRASSOWSKI, Maciej. *Leksykon terminów literackich*. Warszawa, 1996, p. 206.

monėmis galima įžvelgti socialiniuose tinkluose. Kur kas reikšmingesnės yra funkcijos, kurias asmuo numatė rašydamas savo rašinį. Epochoje prieš visuotinai paplintant prieinamai spaudai, tai galėjo būti naminis rankraštinis laikraščio prototipas, kur buvo nurašomi svarbesni politiniai tekstai, atmintini visuomeniniai įvykiai²². Atsakydamas į šio straipsnio autorės klausimą el. paštu, istorikas S. Roszakas suformulavo du, jo manymu, svarbiausius kriterijus, apibūdinančius SR tipo knygą. Pirma, į ją surinkti tekstai yra įvairūs savo turiniu ir forma, antra, pagrindiniai rankraščio kūrimo tikslai yra *ad subsidium memoriae* – skirta atminčiai ir *ad posteritatem* – ateinančioms kartoms²³. Atsakydama į tą patį klausimą, istorikė Milda Kvizikevičiūtė paminėjo SR priskirtų tekstų įvairumą bei užrašų privatumą, t. y. egodokumentiškumą. Dėl to, jos teigimu, SR tipui nepriskirtini moksliniai studentų užrašai (konspektai), kuriems būdingi vienintelės rūšies tekstai ir kuriuose nėra asmeninio pobūdžio įrašų²⁴.

STEREOTIPAI IR TIKROVĖ

Netikslios, dviprasmiškai apibrėžtos sąvokos sąlygoja pseudomokslinius stereotipus. Taip atsitiko ir SR atveju. Dažniausi tokie stereotipai:

1) SR – unikali Abiejų Tautų Respublikos (toliau – ATR) sarmatiškosios kultūros dalis;

2) SR rašymas – kilmingųjų luomo vyrijos privilegija;

3) SR yra neretai paveldima, ne vieno asmens rašyta šeimos knyga;

4) SR klestėjimo laikotarpis – XVI–XVII a., Europos Renesanso, Baroko ir Šviečiamojų amžiaus kultūros epochos.

Faktai paneigia nemaža išvardytų stereotipų netikslumų. Iš eilės apie juos.

Pirma, privačių kronikų ir įvairenybių rinkinių išlikę įvairiose šalyse, ne tik Europos, SR analogus jose aprašo S. Roszakas. O informaciniai tinklalapiai straipsnio autorę nukreipia į senąsias tolimųjų kraštų raštijos

22 GLOGER, Zygmunt. *Silva rerum*. In *Encyklopedia staropolska ilustrowana*. 2-asis leid., 1903 m. perspaudas, Warszawa, 1972. t. IV, p. 231–233.

23 Elektroninis laiškas, gautas 2015 m. spalio 14 d.

24 Elektroninis laiškas, gautas 2015 m. spalio 19 d.

kultūras – klasikinį senosios Kinijos raštijos žanrą *biji* ar į japonų užrašus *zuihitsu*²⁵. Polinkis kaupiti svarbius, įdomius, pamokomus tekstus yra bendražmogiškas.

Apskritai visose namų knygose vyravo trys temos: 1) genealoginiai užrašai, 2) finansinė apskaita, 3) religiniai pamokymai, su gyvenmena ir buitimi susiję patarimai. Skirtingose šalyse ir epochose tokie rankraščiai įgavo specifinių bruožų. Atsižvelgiant į regioną įvairavo turinys: Vakarų Europoje būta daugiau ekonominio pobūdžio užrašų. Kaip teigia kultūrologas A. Pacevičius, tokios „pajamų ir išlaidų, apskritai ūkio apskaitos knygos, turinčios ir raštijos pirmuoju asmeniu bruožų <...>, Lietuvoje taip plačiai kaip Prancūzijoje ir Vokietijoje nepaplito dėl paprastos priežasties – čia buvo silpnas verslu užsiimančių asmenų sluoksnis“²⁶. Užtat didesnis buvo visų ATR dvarininkų įsitraukimas į vietos ir politinių valstybės gyvenimą, tad imta nurašinėti daugiau politinių tekstų. Lenkų raštijos tyrėjas Aleksandras Brückneris apibendrina: „XVI a. lenkiškose *silva rerum* tipo knygose vyrauja religinė, konfesinė polemika, XVIII a. jos kupinos politikos, o XVII a. – įdomiausios dėl mišraus savo turinio“²⁷.

Antra, raštinesnėse šalyse namų knygas rašė ir nekilmingi asmenys. ATR tai taip pat nebuvo kuriam nors vienam luomui būdingas bruožas – minėtas knygas rašė tiek dvarininkai, tiek turtingesni nekilmingi pasauliečiai ar dvasininkai²⁸. Pastebėta, kad daugiau tokių rašto paminklų paliko asmenys, kurių profesija buvo susijusi su raštu²⁹. Ispanijos raštijų tyrės Jamesas Amelanas pažymi, kad namų knygos, autobiografijos gana ilgai buvo išskirtinai „vyriški“ žanrai, moterys kurdavo dienoraščius, laiškus³⁰. Literatūros istorijos tyrėja Joanna Partyka pabrėžia, kad lytis nebuvo tiek

---

25 [https://en.wikipedia.org/wiki/Biji_\(Chinese_literature\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Biji_(Chinese_literature)) ir <https://en.wikipedia.org/wiki/Zuihitsu>.

26 PACEVIČIUS, Arvydas. Lietuvos egodokumentinio paveldo samprata ir tyrimų kryptys. Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje: straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2013, p. 123.

27 Pagal ROSZAK, Stanisław. *Archiwa sarmackiej pamięci: funkcje i znaczenia rękopiśmiennych ksiąg silva rerum w kulturze Rzeczpospolitej XVIII wieku*. Toruń, 2004, p. 66.

28 M. K. Silva rerum. In *Kurjerz Warszawski*, 1881, N. 242.

29 DEKKER, Rudolf. Egodocuments in the Netherlands from the sixteenth to the nineteenth century.

30 AMELANG, James. *The Flight of Icarus*. 1998, p. 46.

svarbi kalbant apie XVII a. anglų namų knygas³¹. Be to, Anglijos namų knygoms buvo būdinga atsisakyti lotynų kalbos ir puritonų polinkis į savianalizę. Lenkiški analogai, palyginti su minėtomis namų knygomis, J. Partykai atrodo pripildyti ne tikrų emocijų, o veikiau retorinių puošmenų: „Kasdienybė to meto ATR buvo, regis, daugiau persmelkta retorikos. Būtent dėl šios aplinkybės nukentėjo lenkų namų rašytojų išpažinčių spontaniškumas“³².

Trečia, panašios knygos neretai rašytos ne tik šeimų, bet ir dvasininkų, vienuolių. Tokio rankraščio autorius galėjo būti ir vienas (dažniau anonimas), kartais žinomas asmuo.

Ketvirta, S. Roszako žodžiais tariant, pirmieji išlikę SR žanro pavyzdžiai mus pasiekė iš XIV a., vėliausi tekstai datuojami XIX a. Jo teigimu, pasibaigus ATR padalijimams SR rašymas įgavo papildomo patriotiškumo, prarastosios valstybės, net gimtosios kalbos išsaugojimo prasmę³³. Tiesa, kiti šaltiniai nurodo, kad SR klestėjo iki Stanislovo Augusto ir padalijimų laikų, o vėliau užleido vietą prancūzų kalbos madai ir atminimų albumams³⁴.

SR POSAKIO VERTIMO VARIANTAI

Lenkijoje ne spaudai skirta namų raštija tirta nuo seno³⁵. SR tipo knygos suvoktos kaip neatsiejama senosios ATR kultūros dalis. Terminu *Sylwa, silva rerum* straipsnis įtrauktas į žodynę *Słownik sarmatyzmu...*³⁶. Mo-

31 PARTYKA, Joanna. Angielskie “commonplacebooks” a polskie sylwy: z dziejów rękopisów domowych w Europie. In *Pamiętnik literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej*, Nr. 88/2, 1997, p. 177.

32 *Życie codzienne w Rzeczypospolitej owych czasów było, jak się wydaje, bardziej zretorizowane. Ta sytuacja przyczyniła się zapewne do braku spontaniczności w osobistych wynurzeniach polskich domowych pisarzy* (p. 182).

33 ROSZAK, Stanisław. *Archiwa sarmackiej pamięci: funkcje i znaczenia rękopiśmiennych ksiąg silva rerum w kulturze Rzeczypospolitej XVIII wieku*. Toruń, 2004, p. 64.

34 M. K., *Silva rerum*. In *Kurjerz Warszawski*, 1881, N. 242. Viso labo laikraščio žinutė, tačiau parašyta, žurnalistui pabendravus su istoriku Zygmuntu Glogeriu.

35 P.v., BRÜCKNER, Alexander. *Literatura niedrukowana*. In *Dzieje kultury polskiej*. Warszawa, T. 2., p. 601–608, 1991; GLOGER, Zygmunt. *Silva rerum*. In *Encyklopedia staropolska ilustrowana*. 2-asis leid., 1903 m. perspaudas, Warszawa, 1972. t. IV, p. 231–233.; SKWARCZYŃSKA Stefania. *Kariera literacka form rodzajowych bloku silva*. In *Wokół teatru i literatury*. Łódź, 1970, p. 182–202.

36 *Słownik sarmatyzmu: idee, pojęcia, symbole*. Kraków, 2001, p. 188–190. ISBN 83-08-03051-3.

nografijos autorius S. Roszakas SR apibūdina pasitelkęs poetinį posakį *archiwa sarmackiej pamięci* (sarmatų atminties archyvai). Stefania Skwarczyńska³⁷ straipsnyje mini, kad ATR teritorijoje SR knygos matyt buvo ypač svarbios, nes terminas randamas tik lenkų enciklopedijose³⁸. Tokio samprotavimo negalima pavadinti įtikinamu, ypač įvertinus tokio tipo rankraščių pavadinimų (žr. 1 lent.) ir pasaulio enciklopedijų gausą. Regis, S. Skwarczyńskos teiginys tebuvo provokacija – tame pačiame puslapyje tyrėja užsimena, kad pavadinimas SR rankraščiams suteiktas ne jų sukūrimo laiku, o retrospektyviai.

Tačiau S. Roszakas monografiją apie SR pradeda polemika dėl šio teiginio ir apžvelgia namų knygų paplitimą Europoje. S. Roszakas patvirtina, kad terminas SR, kuriuo apibrėžiama namų raštija, Lenkijos teritorijoje įsiviešpatavo XVIII a. pab. – XIX a. ir sietinas su romantine poezija³⁹.

2 lentelė. Namų knygų pavadinimai Europos šalyse

Šalis	Namų knygų pavadinimas
Lenkija	<i>Nihil et omnia, Varia, Vorago rerum, Farrago rerum, Otia publica, Otia domestica, Penu synopticum, Olla potrida, ksiązka pisana, probatio calami, poetiniai rinkiniai: rog obfitości, zbiór kwiatów, ogród, wirydarz</i>
Italija	<i>Ricordance, ricordi di famiglia, notizie della famiglia, memorie della famiglia</i>
Vokietija	<i>Hausbücher, SchreibeBuch, Wirtschaftsbuch</i>
Austrija	<i>Familiennotizen, Haushaltsbuch, Lebensbeschreibung, Journal ir kt.</i>
Prancūzija	<i>Livre de raison, livre de famille, livre de maison, livre de comptes</i>
Anglija	<i>Commonplace-book, account book, household book, notebook</i>
Baltarusija	<i>Chatniaja kniga</i> (paminėta ROSZAK, p. 30)
Rusija	<i>Изборники, золотоустники, измаргады, маргариты, цветники</i>

Lentelėje pateikti kitokie – etniniai – šio tipo raštijos pavadinimai. Pavyzdžiai parinkti iš St. Roszako monografijos.

37 Stefania Maria Salomea Skwarczyńska (1902–1988) – literatūros istorikė, teoretikė, teatrologė. Atkreipusi dėmesį į negrožinės, funkcionalios literatūros egzistavimą, ją uoliai tyrė.

38 SKWARCZYŃSKA, Stefania. Kariera literacka form rodzajowych bloku silva. In *Wokół teatru i literatury*. Łódź, 1970, p. 183.

39 ROSZAK, ten pat, p. 65.

2 pav. Franciszek Bluss (1709–1749) žinyno priešlapis su turiniu, VUB RS F3-2509. Žodis *silva* dešinėje, 4-oje eilutėje nuo apačios. Fotogr. Raimondas Malaiška, 2014

J. Partyka savo straipsnyje gretino lenkų bei anglų namų knygas, o termino *SR* neapibrėžtumas ir sinonimų gausa paskatino ją pasiūlyti bet kurios šalies namų knygas pavadinti neutralėsiu, tarptautiniu terminu *paradienoraščiai (parapamiėtniki)*⁴⁰. Šiuo atveju priešdėliu *para-* išreiškiamas dažnai minimalus tokių užrašų subjektyvumas.

VUB RS trečiojo fondo rankraščiuose šio straipsnio autorei tik kartą pavyko rasti pavartotą žodį *silva*. Egodokumento F3-2509⁴¹ turinyje pasakius „*silva allegoriae ordine alphabetico*“ reiškia „abėcėlinį alegorijų sąrašą“ (žr. 2 pav.).

40 PARTYKA, Joanna. Angielskie „commonplacebooks“ a polskie sylwy: z dziejów rękopisów domowych w Europie. In *Pamiętnik literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej*, Nr. 88/2, 1997, p. 174.

41 Išsamiau šis egodokumentas pristatytas Irenos Katilienės straipsnyje 2016 m. išspausdintame serijos „Senoji Lietuvos literatūra“ leidinyje, ISSN 1822-3656.

Lietuvoje posakis *silva rerum*, pasirinktas kaip pavadinimas Kristinos Sabaliauskaitės istoriniam romanui, suvokiamas kaip iš kartos į kartą perduodamos kilmingųjų šeimos kronikos pavadinimas. Romano anotacijoje pateiktas ir jo vertimas – *daiktų miškas*⁴². Minėtas žodžių junginys kaip galimas terminas pasirinktas tyrėjų R. Cicėnienės, R. Griškaitės, M. Kvizikevičiūtės, A. Pacevičiaus straipsniuose⁴³. Apie Vilniaus universiteto rankraštyną rašęs M. Brensztejnus *silva rerum* tipo knygų neminėjo. SR kaip ypatingo knygos tipo neišskyrė ir apie VUB RS rašę Levas Vladimirovas ir Irena Petrauskienė⁴⁴. *Visuotinės lietuvių enciklopedijos* autoriai mini tik Rusijos upę *Sylva* ir Kauno trikotažo įmonę *Silva*⁴⁵. Dėsninga, kad tokio žodžio nėra ir lietuviškuose tarptautinių žodžių žodynuose. Tik enciklopediniame žodyne *Knygotyra* randame tokį straipsnelį:

Silva rerum (lot. neapdorota medžiaga), XVII–XVIII a. rankr. knygos tipas, knyga, kurioje pateikta įv. nesusisteminta informacija: trumpi lit. tekstai (eilėraščiai, aforizmai, anekdotai), kulinarijos ar gydymo receptai, polit. ar ūkinės aktualijos ir pan.⁴⁶

Atkreipkime dėmesį, kad vertimas iš lotynų kalbos čia jau kitoks negu minėtasis anksčiau („daiktų miškas“). Atsivertę žodyną, matome, kad daugiareikšmiai yra abu žodžiai.

Silv||a, ae f. 1. miškas, giria <...>; 2. parkas, sodas <...>; plg. *silvae* medžiai, krūmai <...>; 3. daugybė, gausybė <...>; 4. medžiaga.

Res, rei f. 1. daiktas, dalykas <...>; 2. turtas, išteklius, gėrybės; <...>; 3. padėtis, aplinkybės; tai <...>; 4. priežastis <...>; 5. reikalas; užsiėmimas, veikimas, veikla <...>; 6. teismo procesas, byla <...>; 7. (atliktas) darbas, veikalas <...>; 8. įvykis, atsitikimas <...>; 9. faktas, tikrėnybė; tiesa <...>; 10. esmė; turinys; <...>; 11. nauda, labas, gerovė; <...>; 12. *respublica* <...>; 13. valdžia <...>.⁴⁷

42 [žiūrėta 2015 09 27]. Prieiga per internetą <<http://www.sabaliauskaite.com/index.php?page=14>>; M. Kvizikevičiūtė terminą verčia „dalykų mišku“.

43 *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje: straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2013.

44 Šių autorių straipsniai skelbiami rinkinyje *Kultūrų kryžkelėje*. Vilnius, 1970.

45 T. XXI, p. 644, ISBN 9785420017548.

46 *Knygotyra: enciklopedinis žodynas*, Vilnius, 1997, p. 330.

47 KUZAVINIS, Kazimieras. *Lotynų-lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius, 2007, p. 976 ir 917.

Abiejų samplaikos žodžių daugiareikšmiškumas verčia abejoti, ar toks derinys gali būti tikslus. O termino reikšmė, remiantis apibrėžimu, turėtų būti griežtai atribota nuo kitų reikšmių: „Terminas (lot. *terminus* – riba, siena): 1. Tam tikros žmonių veiklos srities sąvoką pavadinantis spec. žodis. Siekiama, kad terminas būtų vienareikšmis (jo reikšmė tiksliai fiksuota, apibrėžta ir nepriklausoma nuo konteksto), neturėtų sinonimų, papildomų emocinių ar ekspresinių atspalvių. Terminas gali būti vienažodis ar sudėtinis <...>“⁴⁸.

Didesnė S. Skwarczyńskos straipsnio dalis skirta apžvelgti sąvokos *SR* apibrėžties raidą: Ciceronas žodį *silva* vartotojo reikšme *atsargos* (reikalingos oratoriui, rengiančiam kalbą), Kvintilianui tai buvo *medžiaga*, arba juodraštis, dar „žalias“, tobulintinas kalbos variantas⁴⁹. Renesanso laikais ankstesnė etimologija užmiršta, aktualesnė tapo pirmoji žodžio reikšmė, t. y. *miškas*. Šio pavadinimo suvokimui įtaką padarė romėnų poeto Publijaus Papinijaus Stacijaus (gyveno 45–96 m.) proginių eilėraščių knyga *Silvae*. S. Skwarczyńska mano, kad Stacijaus rinkinys paveikė ir vėlesnių *SR* turinį (gedulingų ir proginių eilėraščių gausa, juodraščio, improvizacijos stilius, įvairaus turinio ir įvairaus rimtumo tekstų derinimas). S. Skwarczyńskos straipsnyje *SR* samprata iškyla kaip savita egocentriška pasaulėžiūra, ypatinga filosofija, leidžianti lygiai svarbiais laikyti visus asmeniui įdomius tekstus. Tyrėjos teigimu, ši pasaulėžiūra, kurios šalininkai vengia bet kokios iš išorės primetamos hierarchijos, vėliau per François Rabelais romaną (taip pat įvairenybių sancaupos) ir poetinius *fraškų* rinkinius europinę kultūrą priartino prie modernaus psichologinio romano introspekcijos ir subjektyvumo intymiuose modernybės dienoraščiuose.

Nors *SR* terminas vartotas tik Lenkijoje, toks panašus rankraščio kompiliacijos kaip *miško* ar *sodo* apibūdinimas gyvavo įvairiose tautose⁵⁰. Pa-

48 JAKAITIENĖ, Evalda. Terminas. In *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, 2015, t. 23, p. 687.

49 SKWARCZYŃSKA, Stefania. Karjera literacka form rodzajowychbloku silva. In *Wokół teatru i literatury*. Łódź, 1970.

50 Plg. pavyzdžiui: период византийской книжности с V по XII в. вообще таков, что невозможно провести грань между автором книги и составителем-компильтором, это эпоха так называемых катен, эклог, мелисс, которым в жанровом отношении соответствовали древнерусские цепи, цветники, пчелы, вообще – изборники (т. е. сборники), In ВЕРЕЩАГИН Е. М. Лингвострановедческая теория слова. Москва, 1980. p. 225.

vaadinimai *цветники* (tradicinę išmintį skleidžiantys rankraštiniai Rusios sąvada) ir *florilegijai* (iš lot. *flos* – gėlė ir *legere* – rinkti) Vakaruose yra metaforiški. Jie perteikia nesuplanuoto, organiško teksto plėtros idėją. Tokie pavadinimai, kaip primena S. Skwarczyńska, kildintini iš graikų žodžio *antologija* (pažodžiui *gėlių rinkinys*). Ši tyrėja mini ir vėlesnės epochos kūrinius, tokius kaip B. Johnsono (1572–1637) *Underwood, Timber, Forrest*; Franciso Bacono (1561–1626) *Silva silvarum* ar J. G. Herderio (1744–1803) *Kritische Wälder*⁵¹. Tą pačią idėją atliepia Adomo Mickevičiaus sonete sukurta atminimų albumo kaip atminimų sodo metafora⁵².

SILVA RERUM EGODOKUMENTIKOS SISTEMOJE

Knygos istorikė Rima Cicėnienė pažymi, kad „svarbiausias tvarkytojų dėmesys egodokumentikos sistemoje ilgai krypo į dokumentus, liudijančius politinį, visuomeninį ar kultūrinį šalies gyvenimą. Asmeninį gyvenimą liudijančių rankraščių aprašai nebuvo detalizuojami“⁵³. Tai ypač taikytina aptariamiesiems rankraščiams. Paprastai kataloge minimi tik tradiciniai žanrai – atsiminimai, dienoraščiai. Norint rasti kompiliacijų su egodokumentikos elementais reikėtų papildomų tyrimų. VUB RS kataloge nurodytos 5 pozicijos, tyrėjai ligi šiol išskyrė dar trylika⁵⁴. Tikėtina, kad egodokumentikos tyrimų svarbos suvokimas įveiks šią tendenciją, ir daugiau išsaugotų privataus gyvenimo liudijimų sulauks pelnyto tyrėjų ir visuomenės dėmesio.

Kaip taikliai pastebi S. Roszakas, visos autobiografijos yra egodokumentai, bet ne visi egodokumentai yra autobiografijos. Jacobui Presseriui, termino *egodokumentas* kūrėjui, tai yra asmens pasakojimas apie save. Micheliui Figeacui egodokumentiškumas siejasi su emocingumu, subjek-

51 SKWARCZYŃSKA, ten pat, p. 198.

52 *Atminimų sodai*: albumistikos etiudai. Sudarė R. Cicėnienė ir R. Griškaitė, Vilnius, 2016, p. 28, 37, 440.

53 CICĖNIENĖ, Rima. Egodokumentai Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių fonduose. Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje...*, p. 170.

54 Ne visada ši informacija patikima. Tarp išskirtų rankraščių yra ir tiesiog vieno ar dviejų tekstų nuorašų, nelabai atitinkančių *varietas* principą, pvz., F3-2378; kitur rankraštis F3-2426 apibūdintas kaip priklausęs jėzuitui S. Matui, nors panašu, kad pažymėtas tik knygos rašymo pradžios metas: penktadienį po Šv. Mato atlaidų (įrašas priešlapyje NB w piątek po S. Mateuszu).

tyvios patirties atspindžiais rankraštyje⁵⁵. Suprantant egodokumentiką plačiai, jai priskirtini net tokie rankraščiai, kuriuose sudarytojo asmenybė atsispindi ne taip ryškiai. SR rankraščiuose asmenybė dažniausia atskleidžia tik per sudarytojo (komponuotojo), pasirenkančio fiksuotinus fragmentus, valią. Toks platus egodokumento suvokimas kai kurių tyrėjų vertinamas skeptiškai. Pavyzdžiui, Jamesas Amelangas nesižavi nė pačiu terminu *egodokumentas*: „...bandymas tirti autobiografinės raiškos istoriją per platesnę [nei autobiografijos, kurias nagrinėja šis autorius] dokumentų kategoriją sukelia grėsmių, kurių pati akivaizdžiausioji yra morfologinis ir konceptualusis netikslumas. *Egodokumentai* yra labai bendras, visa po savimi paminantis posakis, į savo tinklą sugaunantis veik viską, kas pasi- taiko kelyje...“⁵⁶.

S. Skwarczyńskos teigimu, SR turi „...kažką iš metraščių, kronikos, dienoraščio ir atsiminimų“⁵⁷. Net šiuose objektyvaus žanro raštuose sudarytojo asmenybė gali palikti ryškesnį įspaudą. Tai gali būti trumpi įrašai pirmuoju asmeniu, unikalūs dekoravimas (žr. 3 pav.).

Pastebėta sąsajų tarp įvairių egodokumentinės raštijos tipų. Istorikė Reda Griškaitė mini literatūros istoriką Vadimą Vacuro (1935–2000), kuris pastebėjo, kad atsiminimų albumas XIX a. įgavo daugiau funkcijų. Remdamasi tuo, tyrėja daro prielaidą, kad „toks albumas tarytum grįžta (bent jau yra būtina tokia tendencija) prie namų knygos, vadinamosios *silva rerum*“⁵⁸. R. Griškaitė prisimena ir Larisos Petinos, kuri tyrė XIX a. albu-

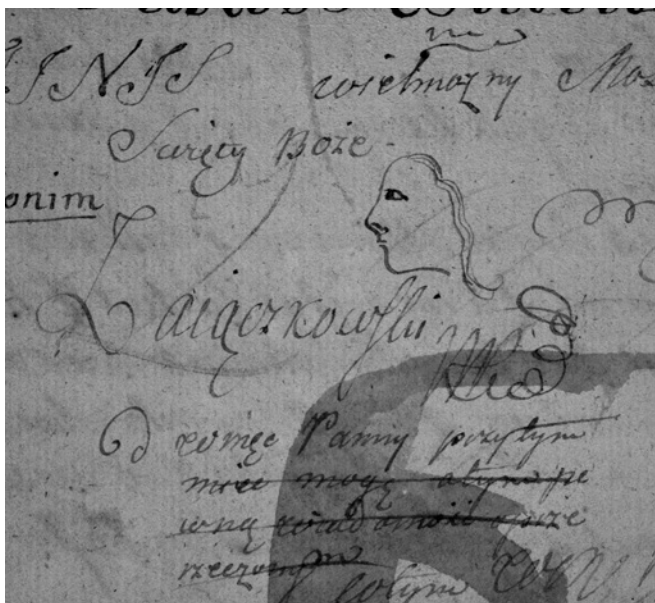
55 FIGEAC, Michel. *Džiausias ir liūdesys asmeninėje Apšvietos epochos raštijoje* (iš lenkų k. leidinio vertė A. Pacevičius). Prieiga per internetą [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 27 d.]: http://legodoc.lt/wp-content/uploads/2013/09/Vertimas_Michel-Figeac_0920.pdf.

56 ...bandymas tirti autobiografinę raišką platesniu mastu keltų problemų, kurių pati akivaizdžiausia būtų morfologinis ir konceptualus netikslumas. „Egodokumentai“ yra apibendrintas, visa apimantis terminas, į kurio lauką gali patekti beveik bet kas... (straipsnio autorės atliktas apytikslis vertimas iš vertimo į anglų kalbą ...*approaching the historical study of autobiographical expression through the wider category of personal documents poses some problems, the most obvious of which is one of morphological and conceptual imprecision. „Ego documents“ is a general, catch-all designation, dredging up practically everything in its nets...*) iš AMELANG James. *The Flight of Icarus*. 1998, p. 15.

57 SKWARCZYŃSKA, Stefania. Karjera literacka form rodzajowych bloku silva. In *Wokół teatru i literatury*, p. 184.

58 GRIŠKAITĖ, Reda. „...noriu būti Tavo Knygoje“: XIX amžiaus pirmosios pusės moterų atsiminimų albumai (lietuviškieji pavyzdžiai). Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje: straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2013, p. 334.

3 pav. 1762–1763 m. rankraščio fragmentas su portreto šikicu ir galimų savininkų pavardėmis Heronim Zajączkowski ir Marcin Zajączkowski. VUB RS F3-651. Fotogr. Raimondas Malaiška

mistiką, mintį, kad į atsiminimų albumą reikia žvelgti „ne kaip į atskirų tekstų (įrašų) visumą, bet kaip į vientisą organinį darinį (originalo kalba *в качестве единого органического образования*) – tik tada galima bus išskirti tvirtai nusistovėjusias struktūrines jo ypatybes⁵⁹. Taip suvokiamas albumas įgalina „rekonstruoti tokius kultūros bruožus, kurie nematomi atliekant įprastą istorinę literatūrinę analizę, nes jis suteikia progą pamatyti, kaip tekstai funkcionavo: to meto poezijos repertuarą, kolektyvo požiūrį į tekstą ir t. t.“

Tokio visa apimančio požiūrio laikosi ir S. Skwarczyńska: ji kviečia įžvelgti bendrąsias viso SR rinkinio charakteristikas⁶⁰. Iš jų minėtinos šios: 1) *varietas* – daugelio įvairenybių surašymas greta kaip lygius rikiuojant skirtingos prigimties, vertės, paskirties tekstus, kai atsisakoma jų hierar-

59 Ten pat, p. 337.

60 SKWARCZYŃSKA, ten pat, p. 185–186.

chijos; 2) rinkinio nukreipimas į begalybę; jo pabaigą lemia tik fizinio objekto, kodekso baigtumas arba sudarytojo valia; 3) vidinė įtampa, susidaranti dėl apylygio stiprumo veikalą konstruojančių jėgų. Kai nugali sudarytojo asmenybės įtaka turiniui (intravertė dinamika), galime matyti tolygesnį, vientisą kūrinį. Jei polinkis į įvairumą stipresnis (ekstravertė dinamika), SR dalys tarpusavyje turi mažiau bendra.

RETORIKOS RUOŠINIAI: RANKRAŠČIAI VUB RS F3-454, VUB RS F3-2418 IR KITI

Rankraščio VUB RS F3-454 odos viršeliai pagražinti įspaustu ornamentu. Vidinė viršelių pusė padailinta spalvotais rusvais ir alyviniais šachmatų lentos principu išdėstytais kvadratėliais. Paskutiniame lape parašytas savininko vardas Joseph Miro[sz]ow. Knygelėje – retorikos užrašai ir rimaavimo lenkų kalba pratybos, aforizmų rinkinys, kalbų ir laiškų nuorašai, traktatas apie prancūzų kalbą. Tai tipiniai studento užrašai, taip ir įvardyti šeštame rankraščio lape: „Jėzuitų Collegium Nobilium 1768 m. besimokančių ponaičių iškalbos pratybos“⁶¹. Sudarytojo įtaka labiau išryškėja tik iš jo parašo ir apdailos. Juk studentai nusirašydavo ne jiems patinkančius, o studijoms reikalingus tekstus.

Šaltinis F3-2418 priklausė dvasininkui. Kaip nurodoma vidinėje viršelio pusėje, knyga rašyta Daugpilyje. Joje pasirašė Jonas Braunas (1615–1665), kariuomenės dvasininkas Prūsijoje, kuris 1630–1633 m. Daugpilyje buvo jėzuitų vyresnysis, vykdavo į misijas⁶². Tikėtina, kad šis asmuo jau kryptingai atsirinko nurašytinus tekstus, tad turinys atspindi jo interesus (profesijos) ratą. Rašė itin kruopščiai (kai kur įrašus pagražindavo kitos spalvos rašalu), beveik tik lotyniškai, išskyrus vieną tekstą, kelis kartus užrašytą skirtingomis kalbomis – lenkų, lotynų, vokiečių ir graikų. Išskyrus provenienciją, nerasta jokių šio asmens pėdsakų.

Iš atrinktų rankraščių bent 12 galima vertinti kaip studentų užrašus.

61 *Cwiczenia krasnomówkie WW Ich Mściow PP Kawalerow edukujących się in Collegio Nobilium S. J. Ru 1768.*

62 Jonas Braunas (1595–1648), karo kapelionas Prūsijoje, vyresnysis Daugpilyje, misionierius. Pagal straipsnį *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564–1995*. Red. Ludwik Grzebień, Kraków, 1996, p. 66.

Jų turinį dažniausia sudaro traktatų nuorašai, patarimai, kaip rašyti laiškus ir komponuoti kalbas, ruošimasis egzaminams. Tikėtina, kad visa tai galima rasti ir daugelyje kitų F3 rankraščių, pavadintų įvairiai: *varia*, *miscellanea*, *diarium*, *notatki* ir t. t. Tad bent jau turinio požiūriu būtent šių rankraščių išskyrimas į atskirą grupę (SR) nėra pagrįstas. Jeigu visi tokio tipo raštai laikytini SR, turėtume itin gausią rankraščių grupę: jėzuitų odes tyrusi Živilė Nedzinskaitė užsimena, kad išanalizavo šimtą tokių VUB Rankraščių skyriaus studentų paskaitų sąsiuvinį⁶³. Imtį susiaurinti padėtų M. Kvizikevičiūtės išsakyta nuomonė⁶⁴, kad SR laikytini tik užrašai, kurių turinys įvairus (studentų konspektai įvairumu nepasižymi) ir kurie turi privačios raštijos požymių (skirti sau, palikuonims, bet ne viešumai).

S. Roszakas SR pavadinimą siūlo apibūdinti ne tik šeimų, bet ir dvasi-
ninkų užrašus⁶⁵. Turinį dažniausia sudarė kalbų ruošiniai, kurie buvo būti-
ni pamokslininkų veikloje. Toks supratimas labai išplečia sąvokos ribas. Atrodo, kad tokius raštus verta priskirti ne SR, bet kitokiam knygų tipui –
retorikos ruošiniams ar šablonams. Anglų kalba namų knygų pavadinimas
commonplace book išsaugojo ryšį su retorikos sąvoka *commonplaces*⁶⁶,
arba lot. *loci communes*. Šis terminas apibrėžia visuotinai žinomą, neginči-
jamą tiesą, išmintį. Iš tokių minties „plytelių“ įgudęs oratorius dėliodavo
kalbą. Išsirašyti citatas ir turėti tokį retorikos ruošinį rekomendavo dau-
gelis mokslo žmonių: Erasmas Roterdamietis, Filipas Melanchtonas, Džo-
nas Lokas⁶⁷. Ilgainiui tokios pamokslininkams vertingos tiesos abėcėlės

63 NEDZINSKAITĖ, Živilė. Odės kompozicijos būdai ir jų kaita XVII–XVIII amžiaus jėzuitų poetikos ir retorikos paskaitose. In *Senoji Lietuvos literatūra*, 29 knyga, 2010, p. 111.

64 Elektroninis laiškas, gautas 2015 m. spalio 19 d.

65 *Wydajesię, iż cechą wspólną tych zbiorów była ich bezpośrednia użyteczność w działalności zawodowej, czy politycznej właściciela połączona z funkcją estetyczną i poznawczą...* // ROSZAK Stanisław. *Archiwa sarmackiej pamięci: funkcje i znaczenia rękopiśmiennych ksiąg silva rerum w kulturze Rzeczpospolitej XVIII w.* Toruń, 2004, p. 46.

66 Daugiau apie *commonplaces* arba *topics*, pavyzdžiui, MOSS Ann. *Commonplaces and commonplace books*. In *Encyklopedia of rhetoric*. Ed. by Thomas O. Sloane, Oxford New York, 2001, p. 119–124.

67 1706 m. išėjo Johno Locke`o *A New Method of Making Common-Place-Books* [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 27 d.]. Prieiga per internetą <https://en.wikipedia.org/wiki/Commonplace_book>. Šios knygos publikacija tinkle [žiūrėta 2015 m. spalio 16 d.]: <https://archive.org/details/gu_newmethodmakioolock>.

tvarka pradėtos rašyti į specialias knygas. Atsirado net tokiems užrašams skirti, spaustuvininkų jau į skyrelius suskirstyti sąsiuviniai bei paruošti citatų rinkinukai.

AR SR BŪTINAI RANKRAŠTIS: ŠALTINIS VUB RS F3-2367

Rankraščio sudarytojas Teodatas Newiadomskis (1692–1761) mokėsi Vilniuje, dėstė retoriką Nesvyžiuje ir Slucke, dirbo ir jėzuitų mokyklose prefektu. 1731–1733 m. Varšuvoje jis buvo filosofijos profesorius. 1747–1755 m. Italijoje, Romoje klausė išpažinčių šv. Petro bazilikoje, rūpinosi šv. Andriaus Bobolės beatifikacija⁶⁸. Knyga *Korab Noego czyli Manuscript Xdza Teodata Niewiadomskiego...*⁶⁹ yra rankraščių (245 p.) ir daugybės kartu įrištų spaudinių (152 p.) konvoliutas. Spaudiniai lotynų ir italų kalbomis (dažniau kelių puslapių ir ilgesni kūriniai⁷⁰) išleisti Italijoje.

SR yra metraštis, kuriame fiksuojami sociumo (šeimoms) interesai ir įsimintini įvykiai. Jeigu šio rankraščio sudarytojui aktualiausias sociumas buvo Jėzuitų ordinas, tai jis atitiktų tokį apibrėžimą. Sekti įvykiai, kurie šiam sociumui buvo įsimintini (spaudiniai apie jėzuitų mokslo įstaigą Prato, Italijoje, apie jėzuito Hermano Buzembaumo knygos pasmerkimą ir sudeginimą Tulūzoje 1757 m., apie popiežiaus Klemento XII laidotuves), ir tam tikri konkrečiam asmeniui svarbūs įvykiai (korespondencija, pastabos).

Šiuo atveju trūksta tik beveik visuose SR apibrėžimuose minimos prielaidos, kad SR turėtų būti rašyta ranka⁷¹. Romoje gana ilgai dirbęs kunigas,

68 Niewiadomskis Teodatas, kunigas (1692–1714), retorikos profesorius Nesvyžiuje, mokyklų prefektas, Slucko jėzuitų retorikos profesorius, filosofijos profesorius Varšuvoje, 1733–1746 m. nuodėmklausys Romos šv. Petro bazilikoje, 1733–1755 m. rūpinosi Andriaus Bobolės beatifikavimo byla. Pagal straipsnį *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564–1995*. Red. Ludwik Grzebień, Kraków, 1996, p. 459.

69 *Nojaus arka arba kunigo Teodato Niewiadomskio rankraštis*, lot.

70 Šalia kitų spaudinių įrišti visi 82 puslapiai 1750 m. Lukoje (Toskana) išleistos jėzuito Egidio Marijos Giuli knygos apie studijas [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 23 d.]. Prieiga per internetą <https://books.google.lt/books?id=l1G_HjDxzREC&pg=PA1&lpq=PA1&dq=egidio+maria+giuli+gesu&source=bl&ots=4F67Qy3o3p&sig=DF8BZGNOSYpKuokMYOxVrozp1iw&hl=lt&sa=X&ved=oCCAQ6AEwAGoVChMIIn9-fltWMYAIVAl0UChorMw8P#v=onepage&q=egidio%20maria%20giuli%20gesu&f=false>.

71 Pvz. NIEDŹWIEDŹ, Jakub. Sylwa, *silva rerum* In *Słownik sarmatyzmu: idee, pojęcia, symbole*. Kraków, 2001, p. 118.

matyt, galėjo sau leisti įsigyti spaudinių ir taip sutaupyti perrašinėti skirtą laiką bei darbą. Žvelgiant plačiau, tokie medijos pokyčiai, sąlygoti situacijos, nėra lemiami, nusakant veikalo tipą.

SR AR KORESPONDENCIJA. JUOZAPAS LEGAVIČIUS,
RANKRAŠČIAI VUB RS F3-1432 IR F3-1557

Vienetų F3-1432 ir F3-1557 savininką nurodo⁷² gausi jo rašyta ir gauta korespondencija, įrišta tarp kitų rinkinio lapų. Jozefas Legowiczius, arba Juozapas Legavičius (?–1811), – vienas iš produktyvesnių XVIII a. pabaigos Vilniaus autorių, išleista ne mažiau kaip 14 jo spaudinių. Rašė knygas, skirtas šviesti, auklėti paprastus žmones, kaimiečiams parengė katekizmą, patarimų krikščionims, jaunimui, sutuoktiniams. Spaudoje minėta, kad iki šiol apie šio asmens gyvenimą mažai kas žinoma⁷³.

Vizuali apžiūra rodo, kad dvasininko laišakai ir popieriai buvo įrišti vėliau: lapai skirtingo formato, kartu įrišti ir vokais virtę popieriaus lapai, kai kur popieriaus kraštai be gailesčio apkirpti, kad nebūtų išsikišę (kartu paaukota ir dalis rankraščio – kaip p. 97). Galbūt taupydamas popierių, J. Legavičius smulkiu raštu prirašydavo tuščias gautųjų laiškų paraštes. Jis susirašinėjo su seserimi Liudvika, jaunesniu giminaičiu Tadu Legavičiumi, žemesnio luomo Jokūbu Romaška, su savo bendravardžiu dėde, Ukmergės pavieto stalininku. Bendravimo būta labai nuoširdaus: antai 1765 m. rugp. 29 d. laiške dėdė išdėstė labai privatų prašymą: „...prašau, nuėjęs šv. Jonų vaistinėje nupirk man pora svarų tabokos...“⁷⁴ Adresavo laišką „maloningajam ponui Juozapui Legavičiui, Vilniaus akademikui, o mano mylimam sūnėnui Vilniuje, į kunigų jėzuitų vienuolyną“⁷⁵.

72 Tai patvirtina ir įrašai kataloge. Prie F3-1557 J. Legavičiaus pavardę nurodė ir M. Kvizikevičiūtė, p. 285.

73 IVANOVIČ, Marija. XVIII amžius Lietuvos lenkiškų knygų bibliografės akimis. Iš *Senoji Lietuvos literatūra*, 23 knyga, Vilnius, 2007, p. 119. Daugiau apie autorių J. Legavičių rašė Bogdanas Rokas straipsnyje Józef Legowicz – oświeceniowy kaznodzieja litewski próba szerzenia idei oświeceniowych wśród ludu. In: *Oświecenie wobec rozbiorów Polski*, pod red. Jerzego Grobisa, Łódź, 1998, ISBN 837171128X.

74 *prosze doydz do Apteki S. Jańskiey y kup dla mnie dwa funty Tobaki* (F3-1432, 35), lenkų k.

75 *Im Pn Jozefowi Legowiczowi akademikowi Wilenskiemu a memu kochanemu synowcowi u Wilnie w Konwikcie Xęzy Jezowitam* (F-1432, 35), lenkų k.

Tik perskaitę rankraščio VUB RS F3-1432 tome įrištą korespondenciją, suvokiame kitame rankraščio tome esančio trumpučio įrašo reikšmę: „1767 m. mirė Jokūbas Legavičius, spalio 2 d., 81 metų amžiaus, Juozapas Legavičius, didysis stalininkas, lapkritį, 70 metų amžiaus, su Zofija Saltanavičiūte gyvenęs santuokoje 44 metus“⁷⁶. Pačiame šaltinyje F3-1557 yra tik vienas laiškas, adresuotas J. Legavičiui. Daugiau vietos skirta matematikos, astronomijos, filosofijos užrašams ir egzaminų klausimams. Čia taip pat pastebimas įprastas laiškų rašymo menas, pasitaiko ir žodynėlių⁷⁷, epigramų, yra bandymų rimuoti, pranašysčių, anekdotų, mįslių⁷⁸.

Čia yra ir vyskupo Kajetano Sołtyko, politiko, 1767 m. suimto ir išvežto į Kalugą, manifesto, kuris buvo parašytas matyt iškart po arešto, tekstas⁷⁹. Šiuo atveju rankraštis vertintinas kaip laisvas, necenzūruotas asmens archyvas. Pastebėta, kad kurdami rankraštines savo knygas, daugelis autorių jausdavosi nepalyginti laisviau⁸⁰. S. Roszakas, aiškindamas rankraščių populiarumą, neišblėsusi ir tais laikais, kai spauda tapo prieinama, nurodo dvi priežastis: rankraščiai vis dar buvo pigesni, be to, tų, kurie juos rašė, nevaržė cenzūra.

Šiedu rankraščiai verčia abejoti, ar būtinai SR yra kodeksas, sudarytojo pamažu užpildomas įvairiais įrašais. S. Roszakas numatė tokį atvejį:

Dažnokai vis dėlto žinutės būdavo užrašomos „ad hoc“ knygu įklijoše, paskiruose lapuose ar lapeliuose, kuriuos įrišdavo vėliau. Dėl to „silva rerum“ knygos pavidalu galėdavo būti sukurta ne sudarytojo-raštininko, o bibliotekininko ar archyvaro, kuris po daugelio metų suteikdavo paskiriems lapams šią formą⁸¹.

---

76 Roku 1767 umarli Jakub Legowicz 2 in 8bri wieku lat 81, Jozef Legowicz Stoln Wielki n 9bri wieku lat kolo 70 żył w małżeństwie z Zofią Sołtanowna lat 44 (F3-1557, 210), lenkų k.

77 pvz, lotynų–lenkų, p. 171.

78 p. 177.

79 p. 18.

80 BRÜCKNER, Alexander. Literatura niedrukowana. *Dzieje kultury polskiej*. Warszawa, T. 2, 1991, p. 601–608.

81 Często jednak notatki zapisywano ad hoc na wklejkach księzek, pojedynczych kartach lub składkach, które później zszywano. *Silva rerum w postaci księgi może być zatem dziełem nie twórcy-kopisty, ale bibliotekarzy czy archywisty, który po latach nadał luźnym kartom ostateczny kształt* // ROSZAK Stanisław. *Archiwa sarmackiej pamięci: funkcje i znaczenia rękopiśmiennych ksiąg silva rerum w kulturze Rzeczypospolitej XVIII wieku*. Toruń, 2004, p. 119.

Taigi, toks, atrodytų, būtinas požymis kaip knygos pavidalas nėra lemiama šių raštų ypatybė.

SILVA RERUM, O GAL DIENORAŠTIS: ŠALTINIS VUB RS F3-643

Tai XIX a. vidurio rankraštis, fondo tvarkytojo identifikuotas kaip *SR*. Jis pradėtas rašyti iš abiejų pusių, tačiau paginacija nuosekli, nes daryta jau tvarkant fondą. Užrašai pradėti rašyti išties, toliau tarp tekstų praleidžiama po vieną neužrašytą lapą. Turinys: sentimentalūs eilėraščiai, laidotuvių kalbų pavyzdžiai, aforizmai, patikusios citatos, kitokie retorikos ruošiniai ir daugybė atsitikimų. Rinkinio sudarytojas tuos trumpus, vos kelių sakinų pasakojimus vadina anekdotais. Ne visi jie atitinka šiuolaikinę komiško anekdoto sampratą (toks, tarkime, yra pasakojimas apie mirusią dukrą, kuri vaidenosi artimiesiems tol, kol motina nustojo jos perdėtai gedėti, VUB RS F3-643, 11). Dažniausia minimi konkretūs istoriniai asmenys, kai kada – tipizuoti personažai (jėzuito ir pijoro pokalbis arba kaip liuteronas su kataliku kortavo ir panašiai). Sudarytojas atsiskleidžia kaip į šmaikštumą, laisvamaniškumą linkęs asmuo. Du kartus – vienąkart visiškai parašytos, kitąkart tik pradėtos rašyti – vertimą primenančios eilės apie Ukrainą: „To nie sokoł po podniebem leci, / Nie po Dnieprze biały łabedź płynie, / To ataman zwoluje zaporozskie dzieci / To krzyk oreła brzmi po ukrainie...“ etc.

Pasitaiko įrašų ir pirmuoju asmeniu: „Vasario 19 sapnavau imperatorių Napoleoną, kad su juo kalbėjau ir jį, tarytum dar gyvą, bučiavau. Sapnas tas buvo nepranašingas.“⁸² Apvertus sąsiuvinį paaiškėja, kad pradėtas rašinytas pavadintas *Dziennik*. Šie užrašai ne tokie subjektyvūs kaip atsitiktinio sapno prisiminimas, daugiausia skirti nugirstiems pasakojimams ir dvaro gyvenimo kronikai.

Šis rankraštis negali būti pavadintas ir tipiniu *SR*. Tačiau dėl tos pačios priežasties – pabrėžtinio subjektyvumo, bandymo rašyti dienoraštį – jis tikrai yra egodokumentas.

---

82 19 lutego snił mie się Cesarz Napoleon, ztem z nim rozmawiał i całował go, jak by żyjącego. Żadnego to znaczenia nie miało (F3-643, 34), lenkų k.

IŠVADOS

Tyrėjų nuomonės dėl pavadinimo *SR* reikšmės išsiskiria. Dviejų daugia-reikšmių žodžių samplaika, kurios vertimas į gyvąsias kalbas yra komplikuotas, vargu ar gali užtikrinti precizišką apibrėžimą, būtiną moksliniam terminui. Žodžiai *silva rerum* neatitinka ir kitų terminui keliamų reikalavimų: vienareikšmiškumo, tiriamojo objekto apibrėžtumo, nepriklausomybės nuo konteksto (istorinio, geografinio ir pan.).

Dauguma VUB RS rankraščių, fondo tyrėjų ar tvarkytojų retrospektyviai įvardytų *SR*, buvo parašyti dvasininkų arba studentų. Jų turinys neatitinka šeimos knygos, namų knygos sąvokos. Daugeliu atvejų dera kalbėti apie savitą asmens užrašų rūšį, dažniausia retorikos ruošinius. Galimas pavadinimas *šablonų knygos* (remiantis anglų tradicija – pavadinimu *commonplace books*). Tyrimas atskleidė ir daugiau probleminių aspektų. Vadinamosioms *SR* tikriausia nepriskirtini asmens surinkti spaudiniai (F3-2367), *post factum* įrišti asmens korespondencijos ir juodraščių fragmentai (J. Legavičiaus atvejis). Atviras klausimas, ar vadinamosios *SR* atspindi socio (giminės ar vienuolių ordino) vertybes bei aktualijas, ar tai tik individo interesų projekcija (VUB RS F3-643).

Pasirinktų rankraščių tyrimas parodė, kad asmenybė juose atsiskleidžia ne tik iš kompiliatoriaus valia pasirinktų ir nurašytų tekstų, bet ir iš fragmentiškų asmeninio pobūdžio tekstų. Antai rankraščio F3-1095 savininkas aprašė savo kelionių po Italiją maršrutus, šaltinyje F3-1432 įrišta gausi XVIII a. pab. rašytojo J. Legavičiaus korespondencija, o rankraštyje F3-643 (XIX a.) randame asmeninių įrašų – sapnų prisiminimų.

Istoriškai *silva rerum* yra lenkų ATR namų knygas įvardijantis žodžių junginys. Jo reikšmė siauresnė negu raštijos tipo pavadinimas *namų knyga*. Išanalizuoti VUB RS saugomi rankraščiai negali būti vadinami namų knygomis. Tai įvairaus pobūdžio asmeniniai užrašai, dažniausia studentų ar dėstytojų raštai, susiję su mokymusi.

Kalbant apie įvairius egodokumentikos tipus nėra griežtai nustatytų ribų. Tikslinga egodokumentiką, kuriai būdinga stipresnė ar silpnesnė kūrėjo ar sudarytojo asmens raiška, vertinti kaip tęstinumą. Įvairioms egodokumentikos rūšims galioja bendri vertinimo dėsniai: tiek atsimi-

nimų albumus, tiek ir rankraštinius įvairenybių rinkinius derėtų suvokti ne kaip paskirų tekstų virtines, bet kaip organišką medžiagos visumą. Tai paaikškina apibendrinamojo termino *egodokumentai* vartojimo prasmę.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

ŠALTINIAI

1. VUB RS, F3-101, studentų konspektai, [Vilnius], apie 1655 m.
2. VUB RS, F3-454, studentų konspektai, [Vilnius], 1768 m.
3. VUB RS, F3-642, užrašai ir receptai, [Vilnius], 1819-1831 m.
4. VUB RS, F3-643, užrašai, atsiminimai, [Vilnius], apie 1849 m.
5. VUB RS, F3-651, studentų konspektai ir pratimai, [Vilnius], 1760 m.
6. VUB RS, F3-1095, nusirašyti tekstai, kelionės po Italija užrašai, XVIII a. pirmoji pusė.
7. VUB RS, F3-1365, nusirašyti traktatai, grožinis tekstas, iliustracijos parašėse, [Vilnius], XVIII a.
8. VUB RS, F3-1432, J. Legavičiaus konspektai, išrašai, korespondencija, Vilnius, XVIII. a. pab.
9. VUB RS, F3-1557, J. Legavičiaus užrašai, žodinėliai, išrašai, Vilnius, XVIII a. pab.
10. VUB RS, F3-1987, proginio eiliavimo ir kalbų pavyzdžiai, [Vilnius], be datos.
11. VUB RS, F3-2367, T. Niewiadomskio išrašų ir jo pirktų spaudinių konvoliutas, [Roma], XVIII a. pirm. pusė.
12. VUB RS, F3-2378, grožinių tekstų nuorašai, XVIII a. ar XIX a. pradžia.
13. VUB RS, F3-2418, J. Brauno traktatų nuorašai, Daugpilis, XVII a. pirmoji pusė.
14. VUB RS, F3-2425, studentų konspektai, [Vilnius], XVIII a.
15. VUB RS, F3-2426, nuorašai, vienuolių mirčių registras, XVIII a.
16. VUB RS, F3-2429, medicinos užrašai, anekdotai, kelionių į Italija maršrutai, apie 1767 m.
17. VUB RS, F3-2483, žodinėlis, laiškų rašymo vadovas, XVIII a.
18. VUB RS, F3-2509, Pranciškaus Bluso (Franciszek Bluss, 1709–1749) medicininis žinynas.
19. VUB RS, F3-2547, studentų konspektai ir pratybos, [Vilnius], 1767 m.

LITERATŪRA

20. AMELANG, James. *The Flight of Icarus*. Stanford University Press, 1998 [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 27 d.]. Prieiga per internetą (fragmentai):<https://books.google.lt/books?id=Oh8JA29pMPcC&pg=PA498&lpg=PA498&dq=james+amelang+flight+of+icarus&source=bl&ots=_oEWigQ_V8&sig=tDVb8Fz08Iyo1bamN-T22efQHro&hl=lt&sa=X&ved=oCDoQ6AEwBGoVChMIz5bExbCWyAIVpKlyChz2Vwvf#v=onepage&q=james%2oamelang%2oflight%2oof%2oicarus&f=false>.
21. Atminimų sodai: albumistikos etiudai, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos album amicorum katalogas. Parengė Rima Cicėnienė ir Reda Griškaitė. Vilnius, LMAVB, 2016, ISBN 978-9986-498-69-8.
22. BRENSZTEJN, Michał. *Zbiór rękopisów uniwersyteckiej biblioteki publicznej w Wilnie*. Wilno, Zakłady graficzne „Znicz“, 1932.

23. BRÜCKNER, Alexander. Literatura niedrukowana. In *Dzieje kultury polskiej*. Warszawa, Wiedza powszechna, T. 2., p. 601–608, 1991.
24. CICĖNIENĖ, Rima. Egodokumentai Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių fonduose. Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje: straipsnių rinkinys*. Vilnius, Vilniaus un-to leidykla, 2013, p. 163–195, ISBN 978-609-459-198-3.
25. DEKKER, Rudolf. Egodocuments in the Netherlands from the sixteenth to the nineteenth century [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 29 d.]. Prieiga per internetą: <www.egodocument.net/pdf/Egodocuments_in_the_Netherlands.pdf>.
26. *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564–1995*. Red. Ludwik Grzebień, Wydawnictwo WAM, Kraków, 1996. ISBN 8370972934.
27. FIGEAC, Michel. *Džiausmas ir liūdesys asmeninėje Apšvietos epochos raštijoje* (iš lenkų k. leidinio vertė A. Pacevičius) [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 27 d.]. Prieiga per internetą: http://legodoc.lt/wp-content/uploads/2013/09/Vertimas_Michel-Figeac_0920.pdf.
28. GLOGER, Zygmunt. *Silva rerum*. In *Encyklopedia staropolska ilustrowana*. 2-asis leid., 1903 m. perspaudus, Warszawa, Wiedza Powszechna, 1972. t. IV, p. 231–233.
29. GRIŠKAITĖ, Reda. „...noriu būti Tavo Knygoje“: XIX amžiaus pirmosios pusės moterų atminimų albumai (lietuviškieji pavyzdžiai). Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje: straipsnių rinkinys*. Vilniaus un-to leidykla, Vilnius, 2013, p. 327–402. ISBN 978-609-459-198-3.
30. IVANOVIČ, Marija. XVIII amžius Lietuvos lenkiškų knygų bibliografas akimis. Iš *Senoji Lietuvos literatūra*, 23 knyga, Vilnius, LTTI, 2007, p. 107–122 [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ltti.lt/failai/SLL23_Str_Ivanovic.pdf> ISSN 1822-3656.
31. JAKAITIENĖ, Evalda. Terminas. In *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidykla, t. 23, p. 687, ISBN 9785420017548.
32. KRASSOWSKI, Maciej. *Leksykon terminów literackich*. Warszawa, Twój styl, 1996, ISBN 83-7163-007-7.
33. KVIZIKEVIČIŪTĖ, Milda. XVII–XVIII a. *silva rerum* pavyzdžiai Lietuvoje: tyrimų problemos egodokumentikos kontekste. Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje: straipsnių rinkinys*. Vilniaus un-to leidykla, Vilnius, 2013, p. 277–290. ISBN 978-609-459-198-3.
34. M. K. *Silva rerum*. In *Kurjerz Warszawski*, 1881, N. 242 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmedata?id=521618&from=publication>.
35. MOSS, Ann. Commonplaces and commonplace books. In *Encyklopedia of rhetoric*. Ed. by Thomas O. Sloane, Oxford university press, Oxford New York, 2001, p. 119–124. ISBN-13: 978-0-19-512595-9.
36. NEDŽVINKAITĖ, Živilė. Odės kompozicijos būdai ir jų kaita XVII–XVIII amžiaus jėzuitų poetikos ir retorikos paskaitose. In *Senoji Lietuvos literatūra*, 29 knyga, 2010, p. 101–120, ISSN 1822-3656. [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367173316752/datastreams/DS.002.o.01.AR-TIC/content>>.
37. NIEDŹWIEDŹ, Jakub. Sylwa, *silva rerum* In *Słownik sarmatyzmu: idee, pojęcia, symbole*. Wydawnictwo literackie, Kraków, 2001, p. 188–190. ISBN 83-08-03051-3.
38. PACEVIČIUS, Arvydas. Lietuvos egodokumentinio paveldo samprata ir tyrimų kryptys. Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje: straipsnių rinkinys*. Vilniaus un-to

- leidykla, Vilnius, 2013, p. 327-402. ISBN 978-609-459-198-3.
39. PARTYKA, Joanna. Angielskie "commonplacebooks" a polskie sylwy: z dziejów rękopisów domowych w Europie. In *Pamiętnik literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej*, nr. 88/2, 1997, p. 173-182, ISSN 0031-0514 [žiūrėta 2015 m. spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://czashum.hist.pl/media//files/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1997-t88-n2/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1997-t88-n2-s173-182/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1997-t88-n2-s173-182.pdf>.
  40. PETRAUSKIENĖ, Irena. Rankraštynas. Iš *Kultūrų kryžkelėje*. Vilnius, „Mintis“, 1970, p. 107–134.
  41. ROSZAK, Stanisław. *Archiwa sarmackiej pamięci: funkcje i znaczenia rękopiśmiennych ksiąg silva rerum w kulturze Rzeczypospolitej XVIII wieku*. Toruń, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2004. ISBN 8323117322.
  42. SKWARCZYŃSKA, Stefania. Karjera literacka form rodzajowych bloku silva. In *Wokół teatru i literatury*. Łódź, Instytut wydawniczy „Pax“, 1970, p. 182–202.
  43. VLADIMIROVAS, Levas. 400 metų kultūros, švietimo ir mokslo tarnyboje. Iš *Kultūrų kryžkelėje*. Vilnius, „Mintis“, 1970, p. 5-89.
  44. ZARANKAITĖ, Toma. Egodokumentų telkiniai Lietuvos atminties institucijose: Vilniaus universiteto bibliotekos atvejis. Iš *Egodokumentai ir privati Lietuvos erdvė XVI–XX amžiuje: straipsnių rinkinys*. Vilniaus un. leidykla, Vilnius, 2013, p. 145-259. ISBN 978-609-459-198-3.

THE INTERPRETATIONS OF TERM, GENRE AND TYPOLOGY OF SILVA RERUM IN THE CASE OF MANUSCRIPTS IN THE VILNIUS UNIVERSITY LIBRARY

VERONIKA GIRININKAITĖ

SUMMARY

The article is dedicated to the expression *silva rerum*, which is quite new in Lithuanian science discourse. It is sometimes used to name a peculiar kind of egodocuments, the handwritten family or personal notebooks. The etymology, interpretation variations of this expression and its suitability to become a scientific term are being discussed. The history of the term shows, that the meaning of it changed a lot in various epochs. The manuscript codexes of Manuscript Department of Vilnius University Library, which were described by some historians as *silvae rerum* are reviewed in order to verify or falsify this proposed term. The results of the research show that the name should not be applied to all of those manuscripts,

because, as case studies show, some of them do not fit to the existing descriptions of genre. Also it is stated, that there is a need to specify the definition of the family notebooks, and also to create a proper Lithuanian terminology, adequate for the types of existing local egodocuments.